

УДК 347.121.2

*Мартюк Аліна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

***Анотація.** Намагання гармонізувати цивільне право в рамках права ЄС все ще мають вигляд фрагментарної гармонізації з метою попередження викривлень у конкуренції або усунення бар'єрів у торгівлі або коли гармонізація цивільного права є частиною окремої "політики" Співтовариства. По суті, такий стан речей є поміркованим варіантом, проміжним між повною відокремленістю європейських національних правових систем та перспективною ідеєю Європейського кодексу приватного права. Метою цієї публікації є визначення характеру та тенденцій регулювання цивільних майнових відносин в рамках ЄС, зокрема, сфери регулювання, рівня та характеру правових приписів.*

Ключові слова: директива, авторське право, немайнові права, інформація, захист, правові наслідки, шкода, інтелектуальна власність.

Summary. *The purpose of this publication is to identify the nature and trends of the regulation of civil property relations within the EU, in particular, the scope, level and nature of legal requirements.*

Recently, EU activity has been expanding to meet the challenges of new technology and commercial innovation, in particular computer technologies, which pose serious intellectual property rights issues - the protection of computer software and the protection of databases. On the other hand, as noted in the literature, copyright (copyright) was essentially relegated to the service sector. Creating videos - and to a lesser extent CDs - meant that renting copyrighted results became a form of use. However, the national laws of some Member States gave the copyright owner control over the lease of copies of his creation, at a time when others did not, which led to the fact that the record, which was once sold, could be rented by the buyer for no reference to the copyright of the owner. Another problem was to coordinate the various layers of regulations and bureaucratic control of broadcasting, to open up the possibility of free translation. As a result of the active involvement of the European institutions, a new powerful legal mechanism on intellectual property rights has been formed, which has been generalized by the Directive of the European Parliament and of the Council.

As defence of consumers is separate "politics" of ЄС, a "hard" instrument is used in this sector mostly. Traditional "actors" - suppliers of commodities, works and services and their customers operate at the internal market of ЄС, thus last or the same suppliers, or

end-user, play role of. Consumers or physical persons, or state or territorial or local imperious organs (the same physical persons-consumers of state or municipal services stand after that), play role of. Market contract relations that is folded are divided, thus, on commercial (a "businessman is a businessman") and consumer (a "businessman is a consumer"). Separately market relations stand a "businessman is the state", where member-state EC (whether territorial or local imperious organs) comes forward, remaining a public legal subject, by the equal in rights side of contract with a private person; these relations gravitate to the consumer, as the state (her organs) does not pursue the aim of receipt of profit. Occupy the special place.

Harmonization of civil law, in opinion of європейських legislators, comes forward as part of social politics of EC, consumer politics and right for consumers are included in that, in particular, contract and tort right for consumers.

Widespread in EC is practice of bringing in to developments of leading legists and other specialists, that called to organize further work and formulate both the results of developments and conceptual positions on the future. A європейська commission offered four basic variants in relation to initiatives of EC from a contract right: 1) no active action from the side of EC; 2) providing of development of principles of common contract law that conduces to greater convergence of national legislation of countries-members; 3) upgrading of current legislation of countries-members; 4) acceptances of new all-round legislation are at the level of EC.

In the process of approaching of legislation of Ukraine to the legal terms of internal market of EC it costs to take into account, that realities of present time put before acquis EC new tasks to development in the field of market, including task of forming of bases of the "наднаціонального" adjusting of civil legal relations.

Keywords: directive, copyright, moral rights, information security, legal consequences, damage, intellectual property.

Одне з чільних місць у праві ЄС за своїм значенням, питомою вагою та впливом займає правовий інститут права компаній (корпоративне право ЄС). Цей інститут всебічно досліджено у вітчизняній літературі [1, с. 34], але треба взяти до уваги, що він стоїть на порозі реформування. Деякі дослідники вельми критично ставляться до ситуації, коли директива, що набрала чинності, починає заважати подальшим національним реформам, які можуть виглядати як такі, що суперечать праву ЄС щодо компаній [2, с. 180]. Отже, незважаючи на досягнутий високий рівень у дослідженнях, інститут права компаній ЄС потребує подальшого інтенсивного вивчення.

Більшість директив з права компаній базується на ст. 44 (2g) Договору про заснування Європейського Співтовариства (надалі — ДзЄС) [3, с. 140], яка покладає на Раду та Комісію “координацію до тої міри, яка необхідна для захисту інтересів членів та інших осіб, заходи самозахисту компаній чи фірм держав-членів, відповідно до положень другого пункту статті 48, беручи до уваги забезпечення рівноцінності таких заходів у рамках Співтовариства”. Метою правового регулювання діяльності компаній ЄС є створення спільних правових рамок для організації приватних осіб. Основоположним у регулюванні є принцип вільного руху осіб, на якому, у свою чергу, ґрунтується принцип “свободи бізнесового заснування”. Ця “свобода”, у свою чергу, впливає з

загального правового принципу внутрішнього ринку ЄС — взаємного визнання. У ст. 293 ДзЄС передбачається, що держави-члени “за необхідності, вступають у переговори одна з одною з метою забезпечити... взаємне визнання компаніями чи фірмами, відповідно до положень частини другої статті 48, збереження прав юридичної особи у випадку перенесення їх місцезнаходження з однієї країни до іншої та можливість злиття між компаніями чи фірмами, які керуються законами різних країн”. Згідно зі статтею 48 ДзЄС, компанії чи фірми, які засновані у відповідності до законодавства будь-якої держави-члена, зареєстроване місцезнаходження, центральний офіс та основна підприємницька діяльність яких знаходяться всередині Співтовариства, прирівнюються з точки зору права на заснування та економічну діяльність до фізичних осіб, що є громадянами держав-членів. При цьому, згідно з частиною другою статті 48 ДзЄС, під “компаніями або фірмами” розуміються компанії і фірми, які засновані згідно з цивільним або комерційним правом, а також інші юридичні особи, що підлягають регулюванню в рамках приватного чи публічного права, за виключенням неприбуткових юридичних осіб. Отже, принцип свободи бізнесового заснування стосується й юридичних осіб, зокрема компаній.

Йде поступовий розвиток європейського інституту неспроможності, хоча дві підписані конвенції з цього питання поки що не набрали чинності. На Європейському континенті цей процес має ознаки уніфікації [7, с. 99]. Важливою частиною інституційного законодавства ЄС з цих питань є Регламент Ради від 29 травня 2000 р. про процедури неспроможності [8, с. 1-18], який набрав чинності 31 березня 2002 р., прийшовши на заміну двостороннім та багатостороннім угодам між країнами-членами ЄС. Він застосовується до колективних процедур неспроможності, що тягнуть за собою повне або часткове позбавлення боржника його прав та призначення ліквідатора.

Останнім часом поширюється активність ЄС з метою відповіді на виклики нової технології та комерційних інновацій, зокрема комп'ютерних технологій, які породжують серйозні проблеми відповідності праву інтелектуальної власності — захист комп'ютерного програмного забезпечення та захист баз даних. З іншого боку, як зазначається в літературі, по суті авторське право (копірайт) було витіснено до сфери послуг. Створення відео - та у меншій мірі компакт-дисків означало, що оренда результатів авторського права перетворюється у форму використання. Проте національне законодавство деяких країн-членів надавало власнику копірайт контроль за орендою копій його творіння, в той момент, коли інші не надавали, а це призвело до того, що запис, який колись було продано, може бути зданий в оренду покупцем за плату без посилань на авторське право власника. Іншою була проблема скоординувати різні нашарування регламентів та бюрократичний контроль за мовленням, відкрити можливість вільного транслювання. Ці проблеми було вирішено засобами “вторинного” законодавства ЄС [9, 103-135]. В результаті активної діяльності європейських інституцій сформовано новий потужний правовий механізм щодо прав інтелектуальної власності, який було узагальнено Директивою Європейського парламенту та Ради ЄС від 29 квітня 2004 р. про реалізацію прав інтелектуальної власності [10, с. 45-85].

Закріплення регулювання контрактних цивільних майнових відносин законодавчими актами ЄС також поки що проявляється лише в певних аспектах та питаннях: захист прав споживачів, захист прав інтелектуальної власності, агентські відносини та ін. Так, сформувалася велика група нормативних актів ЄС з питань державних закупівель. В тих же фрагментарних рамках випрацьовується й прецедентна практика Суду ЄС. Але, разом з тим, законодавче регулювання навіть в окремих напрямках сприяє формуванню єдиної термінології, єдиних правових понять європейського цивільного права, і перш за все — контрактного права. Контрактні відносини регулюються двома інструментами права ЄС — жорстким” або “м'яким”.

Так, оскільки захист споживачів є окремою “політикою” ЄС, в цьому секторі застосовується здебільшого “жорсткий” інструмент. На внутрішньому ринку ЄС діють традиційні “актори” — постачальники товарів, робіт та послуг та їх покупці, причому в ролі останніх виступають або такі ж постачальники, або кінцеві споживачі. В ролі споживачів виступають або фізичні особи, або держава або територіальні чи місцеві владні органи (за якими стоять ті ж фізичні особи-споживачі державних чи муніципальних послуг). Ринкові контрактні відносини, що складаються, поділяються, таким чином, на комерційні (“підприємець — підприємець”) та споживчі (“підприємець — споживач”). Окремо стоять ринкові відносини “підприємець — держава”, де держава — член ЄС (чи територіальні або місцеві владні органи) виступає, залишаючись суб'єктом публічного права, рівноправною стороною контракту з приватною особою; ці відносини тяжіють до споживчих, оскільки держава (її органи) не переслідує мети отримання прибутку. Особливе місце займають деліктні відносини “підприємець — споживач”.

Гармонізація цивільного права, на думку європейських правників, виступає як частина соціальної політики ЄС, до якої входить споживча політика та право споживачів, зокрема, контрактне та деліктне право споживачів [11, с.344, 346]. У сфері захисту прав споживачів прийнято ряд директив, що гармонізують законодавство країн-членів з цього питання: директиви Європейського парламенту та Ради ЄС від 11 травня 2005 р. про нечесну комерційну практику у відносинах “підприємець — споживач” на внутрішньому ринку [12, с. 22-39], від 25 травня 1999 р. про деякі аспекти продажу споживчих товарів і пов'язані з цим гарантії [13, с.12-16], від 19 травня 1998 р. щодо приписів для захисту інтересів споживачів [14, с. 51-55], від 16 лютого 1998 р. про захист споживача при зазначенні цін на товари, що їх пропонують споживачам [15, с. 27-31], від 20 травня 1997 р. про захист споживачів відносно контрактів, що укладаються на відстані [16, с. 19], від 26 жовтня 1994 р. про захист покупців щодо деяких аспектів контрактів, пов'язаних з придбанням права користування нерухомістю на основі “таймшеру” [17, 83]; директиви Ради ЄС від 5 квітня 1993 р. про нечесні умови у контрактах, що укладаються зі споживачами [18, с. 29], від 13 жовтня 1990 р. про подорожі, відпустки і тури на пакетних умовах [19, с. 59], від 22 грудня 1986 р. про зближення законів, підзаконних актів та адміністративних положень країн-членів щодо споживчого кредиту [20, с. 17], від 20 грудня 1985 р. про захист споживача відносно контрактів, що укладаються поза бізнесовими приміщеннями [21, с. 31], та ін.

Питання якості товарів регулюються директивою Ради ЄС від 25 липня 1985 р. про зближення законів, підзаконних актів та адміністративних положень країн-членів щодо відповідальності за неякісні товари [22, с. 29-33]. Зокрема, нею уніфіковано поняття “шкода” як термін права захисту споживачів. Це один з прикладів намагання уніфікувати цивільно-правову термінологію в умовах відсутності загальносоюзного цивільного кодексу. Можна також відзначити пов'язану з питаннями захисту споживачів групу директив щодо реклами: від 31 березня 1992 р. про рекламу медичних товарів [23, с. 13], від 3 жовтня 1989 р. про координацію деяких положень, встановлених законами, підзаконними або адміністративними актами у країнах-членах стосовно ведення діяльності з телевізійного мовлення [24, с. 60], від 10 вересня 1984 р. щодо зближення законів, підзаконних актів та адміністративних положень у країнах-членах стосовно реклами, що уводить в оману [25, с. 17], стосовно реклами і спонсорювання тютюнових виробів [26] та ін.

Варто відзначити, що, незважаючи на подекуди фрагментарний характер, законодавче регулювання з боку інституцій ЄС навіть в окремих напрямках сприяє формуванню єдиних правових понять європейського цивільного права, і перш за все — уніфікованого права комерційних контрактів. Крім того, поступово проявляється тенденція до врегулювання законодавством ЄС всього спектра комерційних контрактних відносин.

Звертають на себе увагу практика та перспективи застосування “м'якого” інструменту уніфікації норм, що регулюють “горизонтальні”, контрактні відносини цивільно-правового характеру. Ідея Європейського кодексу приватного права та Європейського цивільного кодексу, яку було висунуто ще у 70-х рр., набула розвитку в доктринальних “ілюстративних” проектах цивільного кодексу. На перших порах доктринальна розробка кодексу обмежувалася загальними принципами у сфері договірної права, причому було сформовано структуру та зміст деяких принципів [36, с. 3]. Серед доктринальних проектів особливо визначним вважається проект, розроблений групою правознавців під керівництвом данського професора О. Ланде, але замість розробки Європейського єдиного торгового кодексу, що передбачалося спочатку, проект обмежився принципами європейського договірної права (Principles of European Contract Law — ECL), застосовними як взагалі, так й щодо комерційних контрактів. Крім загальних положень, проект визначив структурні розділи (“книги”): контракти та інші юридичні акти; контракти та неконтрактні права та зобов'язання; особливі контракти; некомерційне втручання; недоговорна відповідальність за шкоду; безпідставне збагачення; передача рухомих речей; забезпечення рухомими речами; трасти [37]. PECL розроблялися з урахуванням Принципів міжнародних комерційних контрактів UNIDROIT [38] (із змінами), але на відміну від останніх — стосовно не тільки комерційних, а й інших “транскордонних” контрактів. Разом з тим стало з'являтися все більше розробок, розрахованих на окремі види договірних правовідносин [39].

Незважаючи на квазінормативний характер подібних проектів, вони мають суттєве практичне значення. Так, у контексті українського законодавства (ст. 627 ЦК України) сторони (наприклад, українська і “європейська”) є вільними у визначенні умов договору, а отже, можуть використати PECL у якості

погодженого взірця. PECL можуть також виступати у якості допоміжного інструмента для українських нормотворців та суддів. У вітчизняній літературі слушно підкреслюється необхідність повнішого врахування принципів UNIDROIT [40, с. 244]. Такий же підхід можна застосувати й до PECL.

Поширеною в ЄС є практика залучення до розробок провідних правознавців та інших фахівців, що покликані організувати подальшу роботу та формулювати як результати розробок, так й концептуальні положення на майбутнє. Європейська комісія запропонувала чотири основних варіанти щодо ініціатив ЄС з контрактного права: 1) ніякої активної дії з боку ЄС; 2) забезпечення розробки принципів спільного контрактного права, що веде до більшої конвергенції національного законодавства країн-членів; 3) підвищення якості діючого законодавства країн-членів; 4) прийняття нового всестороннього законодавства на рівні ЄС [41]. Згодом Європейський парламент прийняв резолюцію від 15 листопада 2001 р. “Зближення цивільного та комерційного права”, у якій підкреслив необхідність продовжувати гармонізацію контрактного права з метою спростити здійснення транскордонних правочинів в рамках внутрішнього ринку ЄС та забезпечити правовий захист (параграф 6) [42, с. 540]. На розвиток прийнятих рішень Європейською комісією 12 лютого 2003 р. прийнято План дій “Більш когерентне Європейське контрактне право”, де ще раз підкреслюється значення більш зв'язаних норм контрактного права, а також сполучення нерегуляторних та регуляторних заходів для подолання у відносинах внутрішнього ринку ЄС існуючих бар'єрів, що виникають від несумісності національного законодавства країн-членів та амбівалентності правової термінології. Було поставлене завдання запровадити три види заходів: 1) підвищити єдність *acquis* (тобто правового надбання) ЄС у сфері контрактного права; 2) забезпечити опрацювання єдиної для ЄС загальної термінології контрактного права; 3) надалі вивчити питання — чи проблеми у царині європейського контрактного права потребуватимуть розв'язок, що не мають секторальної специфіки, зокрема таких розв'язок, як нормативний “опційний інструмент” [43].

Одним з останніх документів Європейської комісії з гармонізації в цілому контрактного права є Комюніке від 11 жовтня 2004 р. “Європейське контрактне право та перегляд *acquis*: шлях уперед” [44]. У цьому документі уперше офіційно поставлено завдання розробити спільний рамковий довідковий документ (Common Frame of Reference — CFR), який має містити чітку термінологію, основоположні принципи та ув'язані між собою правила контрактного права, створені на базі *acquis* та кращих варіантів розв'язання проблем, що їх знайдено в рамках правопорядку країн-членів ЄС. Крім того, поставлено завдання продовжити опрацювання на майбутнє “опційного інструменту”, яким можна було б користуватися за бажанням сторін правовідносин як альтернативою колізійному застосуванню національного законодавства країн-членів, та встановлено “параметри” такого опрацювання. При цьому Європейська комісія висловила застереження про відсутність з її боку намірів пропонувати “Європейський цивільний кодекс” (параграф 2.3 Комюніке).

Незважаючи на скептичну позицію Європейської комісії щодо створення кодексу, у Комітеті Європейського парламенту з внутрішнього ринку та захисту споживачів продовжують схвально ставитися до ідеї створення у майбутньому Європейського зобов'язального кодексу або навіть “повнорозвинутого”

Європейського цивільного кодексу [45]. Але поки що наразі розробка контрактного права “м'яким” інструментарієм активно просувається здебільшого в напрямку споживчого права, зокрема, в напрямку вдосконалення вже існуючого *acquis*, наприклад, з питання тягаря доказування (параграф 5.6 Додатку I до “Зеленої книги” з огляду споживчого *acquis*) [46]. Поступовість у підготовці Європейського цивільного кодексу, залучення до розробки широкого кола експертів (*stakeholders*), коли в результаті видаються офіційні документи “м'якого” права, та оприлюднення аналізу їх позицій означає підвищення рівня демократії, “деполітизацію” процесу створення кодексу, що підвищуватиме рівень його легітимності на момент прийняття [47, с. 675-697].

“*Acquis*” ЄС включає не тільки нормативні положення, а й практику в рамках судової системи ЄС, що її запроваджено рішеннями Суду ЄС та Суду першої інстанції, оскільки ці рішення є обов'язковими для всіх суб'єктів права ЄС. Предметна компетенція Суду ЄС не пов'язана звичайними рамками компетенції інститутів ЄС. Його прецедентна практика має справу із значно ширшим діапазоном цивільних відносин через преюдиціальну процедуру надання національним судам країн — членів ЄС висновків про відповідність законодавству ЄС будь-яких цивільно-правових відносин.

Перш за все, Суд ЄС гармонізує практику тлумачення і застосування термінів, понять і категорій національного права країн-членів. Так, Х. Міклітц та Є. Везеріл наводять як приклад справу, коли питання виникло у зв'язку з неналежною якістю двигунів, що їх було поставлено фірмою Sulzer SA фірмі Alsthom Atlantic SA та згодом поставлено, у свою чергу, голандській компанії. Основною проблемою стала ст. 1643 Французького цивільного кодексу, згідно з якою продавець “відповідає за будь-які приховані дефекти, навіть і тоді, коли він про них не знав, якщо тільки у цьому випадку не було обумовлено, що він не приймає на себе ніякого гарантійного зобов'язання”. У своїй судовій практиці Касаційний суд Франції інтерпретував цю статтю як незаперечну презумпцію того, що виробник або торговець знає про будь-які дефекти проданих товарів. Цієї презумпції можна уникнути тільки тоді, коли контракт укладено з торговцем, що діє у тій самій спеціалізованій галузі. В процесі розгляду справи в національному суді Sulzer SA висунула заперечення, що судової практики, подібної до практики Касаційного суду Франції, немає в жодній державі — члені ЄС і що така практика спотворює конкуренцію на ринку ЄС та стає на заваді вільному рухові товарів. Комерційний трибунал Парижу звернувся з преюдиційним запитом до Суду Європейських Співтовариств щодо інтерпретації статей 2,3(f), 34 та 85(1) Договору про заснування Європейського Економічного Співтовариства (у редакції, що діяла на той час). Суд у відповіді на запит зазначив, що вказані статті Договору мають бути інтерпретованими як такі, що не забороняють застосування судової практики країн — членів ЄС, яка, не дозволяючи особам, що продають товари шляхом торгівлі, доказувати, що на дату поставки товарів вони не знали про дефекти цих товарів, має ефект попередження того, щоби вони спиралися на положення національного законодавства, що дозволяє їм обмежувати їх відповідальність у випадку, коли вони не знали про дефект, таким же чином, як й їх конкуренти в інших країнах-членах. Іншими словами, судову практику у комерційних справах Касаційного

суду Франції було в даному випадку визнано такою, що суперечить законодавству Співтовариств [48, с. 365], а отже, останнє мало бути застосованим в силу свого верховенства. Не можна не погодитися з А. Є. Довгертом, що процеси та результати гармонізації приватного права в Європі мають служити не тільки за орієнтир, а й бути одним із джерел кодифікації цивільного права в Україні [49, с. 66]. При цьому треба мати на увазі й нові європейські підходи останніх років, серед яких відзначається, зокрема, запровадження практик саморегулювання та спільного регулювання; більший рівень децентралізації; полегшення транскордонної діяльності для фізичних осіб та компаній [50]. Отже, у процесі наближення законодавства України до правових умов внутрішнього ринку ЄС варто брати до уваги, що реалії сьогодення ставлять перед *acquis* ЄС нові завдання розвитку у ринковій сфері, в тому числі завдання формування основ “наднаціонального” регулювання цивільно-правових відносин.

Література:

1. Кібенко О. Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України / О. Р. Кібенко. — Х. : Страйк, 2015. — 432 с ;
2. Кібенко О. Право товариств (*company law*): порівняльно-правовий аналіз *acquis* Європейського Союзу та законодавства України / О. Кібенко, А. Пен-дак Сарбах. — К. : Юстиніан, 2016. — 496 с.2.
3. Treaty Establishing the European Community // *European Union Law. Selected Documents*. — St.Paul, MN : West Group, 2012. — P. 4-140.
4. Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on takeover bids II *Official Journal of the European Union*. — 2004. — L.142. — P. 12-23.
5. Council Regulation N 2157/2001 of 8 October 2001 on the Statute for a European company (SE) // *Official Journal of the European Communities*. — 2001. — L. 294. — P. 1.
6. Council Regulation N 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE) II *Official Journal of the European Union*. — 2003. — L. 207. — P. 1.
7. Бірюков О. М. Гармонізація законодавства про неспроможність в Європі // *Корпоративне право ЄС : навч. посіб.* — К. : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2014.
8. Council Regulation 1346/2000/EC of 29 May 2000 on insolvency proceedings // *Official Journal of the European Communities*. — 2000. — L. 160. — P. 1-18.
9. Prime T. *European Intellectual Property* // *European Business law* / Ed. by Geraint G. Howells. — Dartmouth : Aldershot, Brookfield, 1996. — P. 103-135.
10. Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights // *Official Journal of the European Union*. — 2004.— L. 157. — P. 45-85.
11. Micklitz H. *European economic law* / H. Micklitz, S. Weatheril. — Ashgate, Dartmouth : London, Brookfield, 1997.
12. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC

and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) № 2006/2004 of the European Parliament and of the Council // Official Journal of the European Union. — 2005. — L. 149. — P. 22-39.

13. Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guaranties // Official Journal of the European Communities. — 1999. — L. 171. — P. 12-16.

14. Directive 98/27/EC of the European Parliament and of the Council of 19 May 1998 on injunctions for the protection of consumers' interests // Official Journal of the European Communities. — 1998. — L. 166. — P. 51-55.

15. Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers // Official Journal of the European Communities. — 1998. — L. 080. — P. 27-31.

16. Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers // Official Journal of the European Communities. — 1998. — L. 080. — P. 27-31.

17. Directive 94/47/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 1994 on the protection of purchasers in respect of certain aspects of contracts relating to the purchase of the right to use immovable properties on a timeshare basis // Official Journal of the European Communities. — 1994. — L. 280. — P. 83.

18. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts // Official Journal of the European Communities. — 1993. — L. 95. — P. 29.

19. Council Directive 90/314/EEC of 13 October 1990 on package travel, package holidays and package tours // Official Journal of the European Communities. — 1990. — L. 158. — P. 59.

20. Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit // Official Journal of the European Communities. — 1987. — L. 42. — P. 48 ; 1998. — L. 101. — P.17.

21. Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises // Official Journal of the European Communities. — 1985. — L. 372. — P. 31.

22. Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products // Official Journal of the European Communities. — 1985. — L. 210. — P. 29-33.

23. Council Directive 92/28/EEC of 31 March 1992 on the advertising of medicinal products for human use // Official Journal of the European Communities. — 1992. — L. 113. — P. 13.

24. Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities // Official Journal of the European Communities. — 1989. — L. 298. — P. 23 ; 1997. — L. 202. — P. 60.

25. Council Directive 84/450/EEC of 10 September 1984 relating to the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member

States concerning misleading advertising II Official Journal of the European Communities. — 1984. — L. 250. — P. 17.

26. Directive 1998/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the advertising and sponsorship of tobacco products // Official Journal of the European Communities. — 1998. — L. 213.

27. Directive 2000/35/EC of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on combating late payment in commercial transactions // Official Journal of the European Union. — 2000. — L. 200. — P. 35-38.

28. Directive 97/5/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997 on cross-border credit transfers // Official Journal of the European Communities. — 1997. — L. 043. — P. 25-30.

29. Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures // Official Journal of the European Union. — 2000. — L. 013. — P. 12.

30. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce') // Official Journal of the European Union. — 2000. — L. 178. — P. 1-16.

31. Council Directive 87/344/EEC of 22 June 1987 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to legal expenses insurance // Official Journal of the European Communities. — 1987. — L. 185. — P. 77-80.

32. Council Directive 92/96/EEC of 10 November 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC (third life assurance Directive) // Official Journal of the European Communities. — 1992. — L. 360. — P. 1-27.

33. Council Directive 86/653/EEC of 18 December 1986 on the coordination of laws of the Member States relating to self-employed agents // Official Journal of the European Communities. — 1986. — L. 382. — P. 17-21.

34. Directive 97/66/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 1997 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the telecommunications sector // Official Journal of the European Communities. — 1998. — L. 024. — P. 1-8.

35. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data // Official Journal of the European Communities. — 1995. — L. 281. — P. 31-50.

36. Erp S. Codifying European Civil Law: From a General Hard Law to a Sector-Specific Soft Law Project? II European Journal of Civil Law. — 2003. — Vol. 7.1, March. — P. 3.

37. Principles of European Contract Law. Parts I and II / Ed.: O. Lando, H. Beale. — The Hague ; London ; Boston : Kluwer Law, 2000; Principles of European Contract Law. Part III / Ed.: O. Lando, E. Clive, A. Prum, R. Zimmerman. — The Hague ; London; New York : Kluwer Law, 2003; Принципы Европейского договорного права (дополненная и пересмотренная версия 1998 г.) // Журнал международного частного права. — 1999. — № 1 (23). — С. 40-70; Принципы

Европейского договорного права // Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. — 2005. — № 3 (148), март. — С. 124-177 ; № 4 (149), апр. — С. 152-177; European Civil Code. Illustrative draft of possible structure, especially for Books I to III (Revised after meeting of Structure Group on 8-th and 9-th November 2004).

38. Принципы международных коммерческих контрактов. — М. : МЦФЭР, 1996. — 328 с.

39. Erp S. Codifying European Civil Law: From a General Hard Law to a Sector-Specific Soft Law Project? If European Journal of Civil Law. — 2003. — Vol. 7.1, March.

40. Луць В. В. Кодифікація договірної права / Кодифікація приватного (цивільного) права України / В. В. Луць ; за ред. А. Довгєрта. — К. : Укр. центр правничих студій, 2000.

41. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law. Brussels, 11.07.2001 // COM (2001) 398 final.

42. European Parliament resolution on the approximation of the civil and commercial law of the Member States. 15 November 2001 // Official Journal of the European Communities. — 2002. — С. 140E. — P. 540.

43. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council “A more coherent European Contract Law. An Action Plan”, Brussels, 12/02/2003. — COM(2003) 68 final.

44. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council “European Contract Law and the revision of the acquis: the way forward”, Brussels, 11/10/2004. — COM(2004) 651 final.

45. Opinion of 25 January 2006 (2005/20022(INI)) of the Committee on the Internal Market and Consumer Protection for the Committee on Legal Affaires on European contract law and the revision of the acquis: the way forward Brussels, 01/03/2006. — COM(2006) 651 final.

46. Commission of the European Communities. Green Paper on the Review of the Consumer Acquis. Brussels, 08.02.2007. — COM(2006) 744 final.

47. Hesselink M. W. The Politics of a European Civil Code // European Law Journal. — 2014. — Vol. 10 (6). — P. 675-697.

48. Micklitz H. European economic law / H. Micklitz, S. Weatheril. — Ashgate, Dartmouth : London, Brookfield, 1997.

49. Довгєрт А. С. Гармонізація приватного (цивільного) права в Європі // Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. Довгєрта. — К. : Укр. центр правничих студій, 2015.

50. A vision for the single market of the 21s' century (European Commission). Brussels, 21 February 2007. IP/07/214.- Europa — Rapid — Press Releases.